

ดนตรีแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญ
ตำบลพลับพลาไชย อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
WAT PHOTHONGCHAROEN APPLIED KHAEN ENSEMBLE
PHLPPHLA CHAI SUB-DISTRICT, U-THONG DISTRICT,
SUPHANBURI PROVINCE.

ณัฐสรณ์ ทยษฏิกุล¹

Natsarun Tissadikun

¹อาจารย์ประจำวิทยาลัยการดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ
บ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Corresponding author:

Natsarun Tissadikun
hornbn@gmail.com

Received: 18 สิงหาคม 2566
Revised: 15 สิงหาคม 2566
Accepted: 23 กรกฎาคม 2566
Published: 31 กรกฎาคม 2567

Citation:

Tissadikun, Natsarun. "Wat Phothongcharoen Applied Khaen Ensemble Phlapphla Chai Sub-district, U-Thong District, Suphanburi Province." *PULSE: Journal for Music and Interdisciplinary Practices*, No.5 Vol.1 (2024): 30-41.
<https://so18.tci-thaijo.org/index.php/pulsejournal/article/view/564/345>

บทคัดย่อ

บทความเรื่องวงดนตรีแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญ ตำบลพลับพลาไชย อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทบาทของวงดนตรีแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากขึ้น การศึกษาเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการสืบทอดการบรรเลง ซึ่งนักศึกษาวิทยาลัยการดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ที่ได้ใช้ทักษะ และใช้กระบวนการทางวิศวกรรมสังคมในการแก้โจทย์ปัญหาในชุมชน และนำมาคิดวิเคราะห์เพื่อสร้างนวัตกรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาและสำรวจข้อมูล ได้พบปัญหาด้านการขาดการสืบทอดการบรรเลง ไม่มีเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจและหันมารับการสืบทอดการบรรเลงต่อจากคนรุ่นเก่า ดังนั้น นักศึกษาจึงได้นำข้อมูลปัญหาดังกล่าวมาทำการคิดวิเคราะห์ ไปสู่การออกแบบและสร้างนวัตกรรม แผนการจัดตั้งชมรมวัฒนธรรมลาวบ้านขาม โดยเริ่มต้นจากการจัดเวทีเสวนา

เพื่อหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน ณ วัดโพธิ์ทองเจริญ หรือด้าน
การออกแบบการดำเนินกิจกรรมของชมรม โดยให้ทุกภาคส่วนมี
ส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบทอด และเผยแพร่วัฒนธรรมการบรรเลง
ดนตรีแคนประยุกต์ของวัดโพธิ์ทองเจริญต่อไป

คำสำคัญ: แคน, วัดโพธิ์ทองเจริญ, พลับพลาไชย, อุทอง, สุพรรณบุรี

Abstract

This article focuses on the applied Khaen ensemble of Wat Phothongcharoen in Phlapphla Chai Subdistrict, U Thong District, Suphanburi Province. Its aim is to promote the band's significance and address challenges in preserving its musical legacy. A volunteer group from Bansomdejchaopraya Rajabhat University's College of Music applied their musical skills, incorporating the Social Engineer process, to address and resolve societal issues. They aimed to transform this knowledge into sustainable community development. Survey data indicated that preserving folk music is not perceived as an engaging activity for the new generation in the community. After analyzing the data, activities were designed and innovated, leading to the establishment of the Ban Kham Laos Culture Club. This included organising a forum with community stakeholders at Wat Phothongcharoen. The forum focused on detailing the club's activities aimed at engaging the community in preserving, transmitting, and promoting their Khaen ensemble, fostering participatory involvement.

Keywords: Khaen ; Wat Phothongcharoen ;Phlapphla Chai;
U Thong ; Suphanburi

บทนำ

การศึกษาทางดนตรีแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญ เป็นการศึกษาภายใต้งานเสวนาแนวทางการจัดตั้งชมรมวัฒนธรรมลาวบ้านขาม ณ วัดโพธิ์ทองเจริญ ตำบลพลับพลาไชย อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเป็นส่วนหนึ่งของนวัตกรรมที่มาจากกระบวนการทางวิศวกรรมสังคม จัดโดยวิทยาลัยการดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เพื่อให้นักศึกษาได้รับการพัฒนาศักยภาพทางด้านทักษะทางวิศวกรรมสังคม ประกอบไปด้วย 4 ทักษะ ดังนี้¹

1. ทักษะการเป็นนักคิด คือทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุ-ผล เห็นปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทาย
2. ทักษะการเป็นนักสื่อสาร คือ ทักษะการสื่อสารองค์ความรู้เพื่อแก้ปัญหา
3. ทักษะการเป็นนักประสานงาน คือ ทักษะการสร้างนวัตกรรมชุมชนและเกิดการพัฒนายั่งยืน
4. ทักษะการเป็นนักนวัตกรรม คือ ทักษะการทำงานร่วมกันโดยปราศจากความขัดแย้งระดมสรรพกำลังและทรัพยากรในการแก้ปัญหา

จากประเด็นของกระบวนการทางวิศวกรรมสังคม ทั้งนี้ นักศึกษาวิทยาลัยการดนตรี ได้ทำการลงพื้นที่สำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชนในพื้นที่ตำบลพลับพลาไชย โดยพบข้อมูลด้านปัญหาและความต้องการของกลุ่มวัฒนธรรมวงดนตรีแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญ ซึ่งอยู่ในชุมชนที่ยังขาดการถ่ายทอดการบรรเลง และการสืบทอดต่อการบรรเลงจากคนรุ่นหลัง จึงทำให้นักศึกษาได้เกิดการตั้งประเด็นคำถาม และการสร้างโจทย์ปัญหาในการคิดวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาในประเด็นดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดการสร้างนวัตกรรมแผนการจัดตั้งชมรมวัฒนธรรมลาวบ้านขามเกิดขึ้น โดยมีเวทีเสวนาที่มีคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย เครือข่ายโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน มาช่วยกันระดมสมอง และเสนอแนวคิดในการพัฒนาวัฒนธรรมลาวบ้านขาม และวงดนตรีแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญ (วัดบ้านขาม) ในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในตำบลพลับพลาไชย อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี ให้คงอยู่และอนุรักษ์ไว้ รวมถึงการเผยแพร่สู่เยาวชนเพื่อรับการสืบทอดการบรรเลงในรุ่นต่อ ๆ ไป

1. ลักษณะของวงดนตรีแคน

เครื่องดนตรีแคน เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าที่มีคุณลักษณะเสียงที่มีหลาย

1 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณบุรี, เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนา Soft Skills ให้กับนักศึกษาด้วยกระบวนการวิศวกรรมสังคม ปีการศึกษา 2565. เข้าถึงเมื่อ 2 กรกฎาคม 2566, เข้าถึงได้จาก <https://sdd.snru.ac.th/wp-content/uploads/>

เสียงประสานกัน รวมถึงเป็นเครื่องดนตรีที่มีความเก่าแก่ของภูมิภาคอุษาคเนย์ แคนทำจาก วัสดุไม้ไผ่ โดยลำตัวมีวัสดุที่เป็นน้ำเต้า หรือใช้ไม้เนื้อแข็งนำมาเหลาทำเป็นต้นแคน มีลิ้นอิสระ (Free Reed) มีวิธีการเป่าแบบการเป่าลมเข้าและการดูดลมออกเพื่อให้เกิดเสียง

แคนสามารถนำมาใช้ในการบรรเลงแบบเดี่ยวได้ เนื่องจากคุณลักษณะเสียงมีระดับเสียง หลากหลายประสานกัน นิยมนำมาใช้ในการบรรเลงประกอบการขับลำ หรือบรรเลงเป็นกลุ่ม ที่เรียกว่า แคนวง ซึ่งแคนวงเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 ในกรมทหารมหาดเล็กได้นำแคนหลายขนาด มาใช้บรรเลงร่วมกัน² สำหรับวงแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญ ตำบลพลับพลาไชย มีผู้บรรเลง ประมาณ 10 คน (ขึ้นอยู่กับความสมัครใจและเวลาว่างของสมาชิกหลังประกอบอาชีพอื่นๆ) ลักษณะวงดนตรีแคนประยุกต์ มีเครื่องดนตรีแคน และพิณเป็นหลัก และต่อเติมเสริมอุปกรณ์ด้วย การต่อสายไฟฟ้าเข้ากับเครื่องขยายเสียง

ภาพที่ 1 สมาชิกวงดนตรีแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญ ตำบลพลับพลาไชย

ที่มา : ณัฐศรัณย์ ทฤษฎีคุณ (2566)

จากภาพที่ 1 สมาชิกวงดนตรีแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญ ตำบลพลับพลาไชยมีจำนวน ผู้บรรเลงขึ้นอยู่กับความสมัครใจของสมาชิก และมีความรักในการบรรเลงดนตรีประเภทวงแคน ประยุกต์ มีเครื่องดนตรีแคน และพิณเป็นเครื่องดนตรีบรรเลงทำนองหลัก และเครื่องประกอบ จังหวะอื่น ๆ ตามที่ทำได้ง่ายในท้องถิ่น และโดยทั่วไปอย่างเช่น กลองสองหน้า ฉิ่ง ฉาบ กรับ และควาเบล (Cowbell)

2. ความเป็นมาของวัฒนธรรมดนตรีแคนในอำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

เมื่อกล่าวถึงวงดนตรีแคนในพื้นที่อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีวงดนตรีที่เป็นที่รู้จักกันในวงแคนประยุกต์จากตำบลบ้านดอนคาที่มีชื่อเสียง เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ และมาตั้งถิ่นฐานโดยได้มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงวัฒนธรรมดนตรีลาวเวียงจันทน์ที่มีเครื่องดนตรีแคน เป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมดนตรีลาว แพร่ขยายมายังพื้นที่อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี ถึงแม้ว่ายุคสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงไปทางสังคมและวัฒนธรรม เริ่มมีการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรม และวิถีของชาวลาวเวียงที่อยู่ในตำบลบ้านดอนคาก็ตาม แต่ด้วยความมีอัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่คงไว้อย่างเข้มแข็ง เริ่มมีการปรับตัวของวงดนตรีเพื่อรับใช้ชุมชน และการเปลี่ยนแปลงไปของรูปแบบประเพณี สังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบัน ทำให้ดนตรีแบบลาวเวียงที่มีเครื่องดนตรีแคนบรรเลงเป็นหลัก ได้มีการประยุกต์วิธีการบรรเลงแบบใหม่ และนำเครื่องดนตรีตามยุคสมัยมาบรรเลงจนเรียกว่า วงแคนประยุกต์ ประกอบไปด้วย แคน พิณ ฉิ่ง ฉาบ กรับ และกลองสองหน้า เพื่อสร้างความสนุกสนานในกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน อีกทั้ง วงแคนประยุกต์ตำบลบ้านดอนคา มีจำนวนหลายวงและมีฝีมือในการบรรเลงที่ทำให้เกิดเป็นอาชีพและถูกว่าจ้างไปบรรเลงในงานอื่น ๆ ได้อย่างกว้างขวางจนกระทั่งปัจจุบัน³

จากความเข้มแข็งของดนตรีแคนประยุกต์ของตำบลบ้านดอนคา อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี ยังได้วัฒนธรรมดนตรีแคนในอีกพื้นที่หนึ่ง คือพื้นที่ตำบลพลับพลาไชย อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีอาณาเขตของตำบลอยู่ติดตำบลบ้านดอนคา รวมถึงมีการอาศัยอยู่ของชาวชาติพันธุ์ลาวเวียงในพื้นที่ตำบลพลับพลาไชยเช่นเดียวกัน จากข้อมูลในเอกสารแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2561-2565) ขององค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย พบว่ามีการระบุภาษาถิ่นที่ใช้ในพื้นที่ดังกล่าวคือ ลาวเวียงจันทน์⁴ (องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย, 2562, น.9) ทั้งนี้ คนในพื้นที่ของตำบลพลับพลาไชยมักเรียกตนเองว่า ลาวบ้านขาม รวมถึงการพัฒนางานดนตรีแคนวัดโพธิ์ทองเจริญ ในตำบลพลับพลาไชย ให้มีรูปแบบของการบรรเลง และรูปแบบของวงดนตรีเป็นของตนเอง จึงใช้ชื่อวัฒนธรรมเป็นของตนเองว่า “วัฒนธรรมลาวบ้านขาม”⁵

3 วรรณพร บุญญาสกลิต และคณะ, พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี,

วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา, 2560, 11(1), 29-36.

4 องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย, แผนพัฒนาท้องถิ่น : แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา (พ.ศ. 2561-2565), เข้าถึงเมื่อ 2 กรกฎาคม 2566, เข้าถึงได้จาก

<https://plubplachai.go.th/public/list/data/detail/id/1039/menu/1196/page/1/catid/65>

5 พระครูภาวนาโพธิวงศ์ สุขโข, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2566

วัฒนธรรมดนตรีและการบรรเลงวงแคนประยุกต์ของตำบลพลับพลาไชย มีความคล้ายคลึงกันกับวัฒนธรรมดนตรีและวงดนตรีแคนประยุกต์ของตำบลบ้านดอนคา แต่ทั้งนี้ คนในพื้นที่รวมถึงผู้นำชุมชนของอำเภอพลับพลาไชยต่างต้องการที่จะผลักดันให้วัฒนธรรมดนตรีและวงดนตรีแคนประยุกต์ของตนเองมีอัตลักษณ์และคงอยู่สืบทอดต่อกันมา โดยทำการบรรเลงและฝึกซ้อมอยู่ที่วัดโพธิ์ทองเจริญ หรือเดิมเรียกว่า วัดบ้านขาม ซึ่งมีความเป็นมาจากเดิมเป็นเพียงวัดเล็กๆ รางมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแตก จนชาวบ้านล้นช้างหลวงพระบางมีการอพยพถิ่นฐานมาอาศัยใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม และตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น โดยมีการบูรณะวัดร้างเพื่อใช้ทำกิจกรรมทางศาสนาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน และตั้งชื่อว่า วัดบ้านขาม โดยมีพระภิกษุจาริกธุดงค์มาจากเวียงจันทน์ ชื่อพระอาจารย์พุมจำพรรษาเป็นองค์แรก ขึ้นทะเบียนเป็นวัดในคณะสงฆ์ไทย เมื่อปี พ.ศ. 2447 โดยมีชื่อใหม่ว่า วัดโพธิ์ทองเจริญ เพราะมีต้นโพธิ์มีใบสีเหลืองเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปี พ.ศ. 2471 ได้รับแต่งตั้งเป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลพลับพลาไชย (อปต.) เมื่อปี พ.ศ. 2525 ได้มีการพัฒนาบูรณปฏิสังขรณ์ ก่อสร้างเสนาสนะเรื่อยมา โดยอดีตเจ้าอาวาสและเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ด้วยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านขาม และผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสปัจจุบันคือ พระครูภาวนาโพธิวงศ์ สุขโข⁶

จากการที่วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านในพื้นที่ตำบลพลับพลาไชยจึงทำให้วงดนตรีแคนประยุกต์ได้เข้ามาบรรเลงและฝึกซ้อมกันที่วัดโพธิ์ทองเจริญ อีกทั้งท่านพระครูภาวนาโพธิวงศ์ สุขโข ในสมัยก่อนภายหลังจากศึกษาจากการเป็นสามเณรตอนอายุ 14 ปี ได้เห็นครูดวงตา (ผู้บรรเลงวงแคนวัดโพธิ์ทองเจริญ) ซึ่งเป็นนักเป่าแคนในพื้นที่ตำบลพลับพลาไชย การเห็นการเป่าแคนเป็นต้นแบบที่น่าสนใจ แล้วเกิดความสนใจและอยากจะทำเป่าแคน ถึงแม้ตนเองจะมีพื้นฐานการเป่าแคนอยู่แล้ว ภายหลังจึงได้เดินทางไปศึกษาการเป่าแคนและการลำที่จังหวัดขอนแก่น จากนั้นย้ายไปเรียนเป่าแคนที่จังหวัดร้อยเอ็ด จนภายหลังกลับมาที่ตำบลพลับพลาไชย แล้วจึงได้บวชเป็นพระ จนมาเป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดโพธิ์ทองเจริญในปัจจุบัน⁷ ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงได้มีความสนใจและสนับสนุนวัฒนธรรมดนตรีวงแคนประยุกต์ของตำบลพลับพลาไชย โดยให้สถานที่ในการฝึกซ้อมและบรรเลงอยู่ที่วัดโพธิ์ทองเจริญมาจนถึงปัจจุบัน

6 ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศคณะสงฆ์ภาค 14, วัดโพธิ์ทองเจริญ, 2566, เข้าถึงเมื่อ 2 กรกฎาคม 2566 เข้าถึงได้จาก <https://www.sangha14.org/index.php?url=template&id=94>

7 พระครูภาวนาโพธิวงศ์ สุขโข, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2566

3. บทบาทหน้าที่การบรรเลงวงแคนประยุกต์ของตำบลลลับพลาไชย

วงดนตรีแคนวัดโพธิ์ทองเจริญ ตำบลลลับพลาไชย มีหน้าที่ในการบรรเลงตามงาน ประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน อาทิ งานประเพณีสงกรานต์ แห่เทียนพรรษา สงกรานต์พระ และงาน ปริวาสกรรมที่มีเป็นประจำทุกปี⁸ โดยจากเดิมที่เรียกว่า “วงดนตรีแคน” ไม่มีคำว่าประยุกต์ เนื่องจากใช้ในการบรรเลงทำนองเพลงพื้นบ้านเพียงอย่างเดียว และใช้เครื่องดนตรีเพียงไม่กี่ชิ้น แต่ในปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบรรเลงที่แตกต่างกันไปให้ทันต่อยุคสมัย ที่เรียกว่า “วงแคนประยุกต์” โดยนำเครื่องดนตรีแคน พิณ ฉิ่ง ฉาบ กรับ และกลองสองหน้า มาบรรเลง ร่วมกัน ทั้งบทเพลงพื้นบ้าน บทเพลงไทย-ลูกทุ่ง หมอลำ โดยมีการใช้เครื่องขยายเสียงไฟฟ้าช่วยให้เสียงมีความดังมากขึ้นตามความเหมาะสมของการใช้งาน และในสถานที่ต่าง ๆ

ลักษณะการบรรเลงของวงแคนประยุกต์จะทำการบรรเลงบทเพลงทุกรูปแบบ โดยเฉพาะ เพลงยุคใหม่ประเภทเพลงลูกทุ่งที่เป็นแม่ไม้มัธยมไทยจากศิลปิน สุรพล สมบัติเจริญ ไหวพจน์ เพชร สุพรรณ รุ่งเพชร แหลมสิงห์ และชาย เมืองสิงห์ เป็นต้น นอกจากบทเพลงลูกทุ่งที่นำมาใช้ในการ บรรเลงแล้ว ยังมีบทเพลงพื้นบ้านที่เป็นที่นิยมหลัก ๆ มีแม่แบบของทำนองที่เรียกว่า “ลายแคน” คำว่าลาย ในความหมายของอาจารย์กระต๊วง ธนภัทรวานันท์ ให้ความหมายของคำว่า ลาย เป็น คำที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างกันไปของท่วงทำนองเดิมเพลงเดิมหรือระดับเสียง เดิมของแคนทั้งหมดที่มีอยู่ ซึ่งส่วนที่แตกต่างไปจากเดิมจะมีชื่อเรียกเฉพาะเพื่อให้ทราบถึงความ แตกต่างไปจากเดิม เช่น ลายสุดสะแนน ลายลมพัดพร้าว ลายแมงกูดอมดอกไม้ เป็นต้น⁹

เพลงพื้นบ้านที่มีท่วงทำนองของลายแคนที่มีการบรรเลงอยู่ในวงแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทอง เจริญ ตำบลลลับพลาไชย มีลายแม่แบบที่ใช้บรรเลงลายต่าง ๆ มีดังนี้

ลายอ่านหนังสือใหญ่ เป็นลายทำนองแคนที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดย มีการบรรเลงเดี่ยวแคนในทำนองลายอ่านหนังสือใหญ่ บรรเลงคลอประกอบกับการอ่านคัมภีร์ อ่านตำรา บทสวด บทคาถา หรือการร่ายคาถาไปโดยที่หมอแคนจะเป่าลายอ่านหนังสือใหญ่ประกอบเข้าด้วย เพราะลายอ่านหนังสือใหญ่ เป็นลายที่ฟังแล้วทำให้เกิดความรู้สึกถึงความศรัทธาทำให้มีสมาธิ หรือ ฟังแล้วเกิดอารมณ์ที่ห้าวหาญ ขึ้นอยู่กับอารมณ์และสถานการณ์ของผู้ฟัง¹⁰

8 องค์การบริหารส่วนตำบลลลับพลาไชย, แผนพัฒนาท้องถิ่น : แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา (พ.ศ. 2561-2565), เข้าถึงเมื่อ 2 กรกฎาคม 2566, เข้าได้จาก

<https://plubplachai.go.th/public/list/data/detail/id/1039/menu/1196/page/1/catid/65>

9 ชาตธาดา พาสีละพัลลภกุล, ทักษะการเป่าแคนขั้นพื้นฐาน, เอกสารประกอบการสอน สาขาคณตรีพื้นบ้าน วิทยาลัยครูยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2564 24.

10 พระครูภาวนาโพธิวงศ์ สุขโข, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2566

ลายสุดสะแนน มีลักษณะของลายที่มีทำนองสนุกสนาน ไร้ใจ มีจังหวะกระชับ ใช้ประกอบการลำทางสั้น (ลำกลอน) สำหรับหมอแคน¹¹ คำว่า สุดสะแนน เป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า สายแนน เป็นภาษาพูดของคนอีสาน หมายถึง การมีเอื้อโย มีความผูกพันต่อกัน ซึ่งลายสุดสะแนนถือเป็นลายแม่แบบ ลายครูที่มีความไพเราะ

ลายเตี้ย เป็นลายเบ็ดเตล็ด คำว่าเตี้ย หมายถึงการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว มีอารมณ์สนุกสนาน ประกอบไปด้วย 4 ทำนอง ได้แก่ เตี้ยธรรมดา เตี้ยหัวโนนตาล เตี้ยโขง และเตี้ยพม่า

ลายเซ็ง ใช้ประกอบพิธีกรรมเซ็ง เช่น เซ็งแห่นางแมว เซ็งบังไฟ เป็นลายดนตรีประกอบคำร้องเซ็ง ร้องประกาศ หรือร้องบอก

จากลักษณะของแม่แบบทำนองลายทำนองแคนแม่แบบดังกล่าว ยังมีอีกหลายลาย ที่ใช้ในการบรรเลงในบทเพลงพื้นบ้านของวงแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญ ตำบลพลับพลาไชย โดยการเลือกนำทำนองมาบรรเลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์และโอกาสของงาน โดยขึ้นอยู่กับปฏิภาณของผู้บรรเลงว่าจะเลือกใช้บทเพลง และลายใดมาใช้ในการบรรเลงได้อย่างเหมาะสม จึงทำให้เห็นได้ว่าลักษณะของการบรรเลงวงแคนประยุกต์ มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบรรเลงตามยุคสมัยเพื่อความอยู่รอดของวงแคนประยุกต์เพื่ออนุรักษ์และสืบสานต่อ และเพื่อการสร้างอาชีพให้กับนักดนตรีในวง ถึงแม้ว่ารูปแบบการบรรเลงจะมีความคล้ายคลึงกันกับวงดนตรีแคนในพื้นที่ใกล้เคียง แต่ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ ต่างให้การสนับสนุนและผลักดันให้วงแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญได้มีการสืบทอดและอยู่คู่ประเพณีของตำบลพลับพลาไชยต่อไปอย่างยั่งยืน

4. ประเด็นปัญหาที่พบของวงดนตรีแคนวัดโพธิ์ทองเจริญ

เนื่องจากวงดนตรีแคนประยุกต์ในพื้นที่ตำบลพลับพลาไชย ยังไม่ถูกเผยแพร่และเป็นที่ยอมรับมากนัก เนื่องจากมีพื้นที่ติดกับตำบลบ้านดอนคา ที่มีวงแคนประยุกต์ที่มีชื่อเสียงมากกว่า 10 วง ลักษณะของการจ้างงานบรรเลงทั้งในและนอกพื้นที่ตำบลพลับพลาไชย มักว่าจ้างวงแคนประยุกต์จากตำบลบ้านดอนคามากกว่า เนื่องจากสามารถติดต่อได้ง่าย วงดนตรีแคนประยุกต์เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป และได้รับการสนับสนุนด้านการเผยแพร่และให้อาชีพกับวงดนตรี โดยการสนับสนุนให้บรรเลงในงานบุญ และพิธีกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นตนเองและใกล้เคียง ดังนั้น ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นของวงดนตรีแคนวัดโพธิ์ทองเจริญ ตำบลพลับพลาไชย มีประเด็นปัญหาที่สำคัญดังต่อไปนี้

11 โยธิน พลเขต, ความรู้เกี่ยวกับลายพื้นบ้านอีสาน. วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. เข้าถึงเมื่อ 2 กรกฎาคม 2566, เข้าถึงได้จาก http://media.bpi.ac.th/admin/attach/w2/f20180927192142_WbUG9EYvDA.pdf

4.1 วงดนตรีแคนวัดโพธิ์ทองเจริญยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย โดยจากการศึกษาข้อมูลด้านการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานในพื้นที่ทางอินเทอร์เน็ต ยังไม่ปรากฏพบภาพหรือผลงานการบรรเลงของวงดนตรีแคนวัดโพธิ์ทองเจริญ โดยเฉพาะภาพกิจกรรมงานบุญของตำบลลลับพลายไซ ที่ไม่ปรากฏว่ามีวงดนตรีแคนประยุกต์วงดังกล่าวร่วมบรรเลงในงานเหล่านั้น

4.2 เยาวชนในพื้นที่ไม่ให้ความสนใจในการสืบทอดการบรรเลง เนื่องจากบทบาทการบรรเลงของวงแคนประยุกต์มักใช้ในการบรรเลงประกอบงานพิธีทางศาสนา งานประเพณีท้องถิ่น โดยมีเพียงวัยผู้ใหญ่และวัยผู้สูงอายุบรรเลงวงดนตรีแคนให้เห็นตามงาน จึงทำให้เยาวชนมองเห็นว่าเป็นงานดนตรีสำหรับผู้สูงอายุเท่านั้น และเยาวชนขาดความสนใจ และขาดแรงจูงใจในการที่ยากจะมาบรรเลง

4.3 ถึงแม้สถานศึกษาได้เคยใช้กระบวนการของการนำการบรรเลงแคนเข้าไปในหลักสูตรของสถานศึกษาในระดับประถมศึกษา แต่ก็ไม่สามารถที่จะทำให้เยาวชนได้เรียนรู้ต่อยอดไปสู่การบรรเลงในระดับที่ออกงานได้ เมื่อต้องจบการศึกษาไป ก็จะไปเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ก็จะทำให้ไม่ได้ฝึกฝนการบรรเลงแคนอีก

จากประเด็นปัญหาที่พบของวงดนตรีแคนวัดโพธิ์ทองเจริญดังกล่าว เป็นเพียงประเด็นปัญหาหลักที่สำคัญ และมีผลต่อเนื่องไปสู่ปัญหาของการไม่มีผู้สืบทอดการบรรเลง และความพยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหาโดยความร่วมมือของหน่วยงานท้องถิ่น วัด และชาวบ้านในพื้นที่ในการที่จะส่งเสริม สนับสนุน อนุรักษ์ และหาผู้สืบทอดนั้น แต่ยังไม่เกิดผลลัพธ์ให้เห็นเท่าที่ควร ดังนั้น ประเด็นปัญหาดังกล่าวมานี้ เกิดจากข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม สัมภาษณ์ การศึกษาและสำรวจข้อมูลของนักศึกษาในกระบวนการวิศวะการสังคม จึงได้มาซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าว แล้วจึงนำมาคิดวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

5. บทสรุปและแนวทางแก้ไขปัญหา

บทสรุปของปัญหาดังกล่าว เริ่มต้นที่การสร้างนวัตกรรมแผนการจัดตั้งชมรมวัฒนธรรมชาวบ้านขาม จากการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนด้านการหาแนวทางจัดตั้งชมรม ได้รับความเห็นชอบจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน อาทิ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลลลับพลายไซ วัดโพธิ์ทองเจริญ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุ ร่วมกันออกแบบโครงสร้างของชมรม โดยจะนำไปหารือเรื่องการสรรหาและแต่งตั้งคณะกรรมการชมรม โดยมีที่ปรึกษาคือเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทองเจริญ และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลลลับพลายไซ และวิทยาลัยการดนตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นผู้ประสานการจัดตั้งชมรม และออกแบบกิจกรรมการดำเนินงานให้กับชมรมต่อไป

ภาพที่ 2 และ ภาพที่ 3 เวทีเสวนาหารือการจัดตั้งชมรมวัฒนธรรมลาวบ้านขาม
ที่มา : ณัฐศรัณย์ ทฤษฎีคุณ (2566)

จากภาพที่ 2 และ ภาพที่ 3 เวทีเสวนาหารือการจัดตั้งชมรมวัฒนธรรมลาวบ้านขาม ได้มีข้อเสนอแนะจากนักศึกษาและคณาจารย์ของวิทยาลัยการดนตรีตามประเด็นปัญหาหลักที่เกิดขึ้น ดังนี้

5.1 วงดนตรีแคนวัดโพธิ์ทองเจริญยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย โดยมีข้อเสนอแนะด้วยการให้มีการประชาสัมพันธ์วงดนตรีแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น รวมถึงการร่วมแรงร่วมใจกันสนับสนุนวงดนตรีแคนของชุมชนของตนเองให้วงดนตรีแคนมีส่วนร่วมในงานต่าง ๆ พร้อมการให้มีหลักฐาน ผลงานการร่วมบรรเลงในงานบุญต่าง ๆ ให้มากขึ้น อีกทั้ง การจัดตั้งเพจเฟซบุค (Page facebook) ของวงดนตรีแคนประยุกต์เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ผลงานของตนเองในงานต่าง ๆ และสามารถติดต่อรับงานในพื้นที่ได้ นอกจากนี้ ยังมีการให้ข้อเสนอแนะให้วงดนตรีอยู่คู่ไปกับประเพณีและงานบุญต่าง ๆ ของชุมชนให้มากขึ้น และการปรับปรุงแบบวงดนตรีที่มีทั้งขนาดเล็ก จำนวน 1-3 คน และมากกว่า 3 คน ขึ้นอยู่กับขนาดของงาน และกำลังจ้างของเจ้าของงาน โดยข้อเสนอแนะของการดำเนินการดังกล่าวมานี้ อยู่ภายใต้กิจกรรมการดำเนินงานของชมรมวัฒนธรรมลาวบ้านขาม เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในด้านของการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 เยาวชนในพื้นที่ไม่ให้ความสนใจในการสืบทอดการบรรเลง โดยจากประเด็นปัญหาดังกล่าวมานี้ ชุมชนพยายามผลักดันอย่างเต็มที่ แต่ยังไม่เกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์เท่าที่ควร โดยนักศึกษาและคณาจารย์ได้ให้ข้อเสนอแนะในเรื่องของการสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนหันมาสนใจในการบรรเลง เช่น จัดตั้งวงดนตรีแคนเยาวชน โดยเยาวชนที่เข้าร่วมจะได้มีผลงานการเข้าร่วมแสดงดนตรีของชุมชน และเก็บหลักฐานผลงาน เช่น เกียรติบัตร ภาพถ่าย เพื่อทำเป็นแฟ้มสะสมงานด้านความสามารถพิเศษทางดนตรี เป็นโอกาสในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นต่อไปได้

5.3 ประเด็นปัญหาของการจัดให้การบรรเลงแคน และวงแคนประยุกต์เข้าไปอยู่ในหลักสูตรของสถานศึกษา แต่ยังไม่เกิดผลลัพธ์ในการต่อยอดการบรรเลงเมื่อนักเรียนจบการศึกษาไปแล้ว ขาดการบรรเลงอย่างต่อเนื่องจนไปไม่ถึงขั้นการบรรเลงอย่างชำนาญ ดังนั้น นักศึกษาและคณาจารย์จึงให้ข้อเสนอแนะให้มีการจัดการส่งเสริมให้เป็นกิจกรรมวงดนตรีแคนในสถานศึกษา โดยความร่วมมือกับสถานศึกษาและองค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชยที่พร้อมผลักดันให้มีการประกวดวงดนตรีแคนในพื้นที่ตำบลพลับพลาไชย และให้รางวัลผลงานให้เป็นแฟ้มสะสมงานของนักเรียนที่เข้าประกวด และรางวัลแก่ครูที่เป็นผู้ฝึกซ้อม รวมถึงการใช้งบประมาณส่วนหนึ่งในการว่าจ้างนักดนตรีในวงดนตรีแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญให้เป็นวิทยากรผู้สอนให้กับตามโรงเรียนในพื้นที่ต่อไป

จากแนวทางการแก้ไขในประเด็นปัญหาหลักที่พบดังกล่าว ทำให้เห็นว่าในข้อเสนอแนะบางประเด็นจะต้องนำมาประสานงานและพูดคุยกันอีกครั้ง ภายหลังจากการจัดตั้งชมรมและมีคณะกรรมการดำเนินการของชมรมเรียบร้อยแล้ว โดยข้อเสนอแนะเป็นเพียงการแนะนำแนวทางซึ่งคนในพื้นที่เท่านั้นที่จะสามารถทราบว่าจะสามารถนำไปปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด

บทสรุปของแนวทางที่เกิดขึ้นของวงดนตรีแคนประยุกต์วัดโพธิ์ทองเจริญ ตำบลพลับพลาไชย อำเภอ อุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภายหลังที่มีการจัดตั้งชมรมวัฒนธรรมลาวบ้านขามจนได้รายชื่อคณะกรรมการชมรมเสร็จสิ้นแล้ว จึงทำการนัดหมายเพื่อประชุมถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานของชมรม โดยมอบหมายให้วิทยาลัยการดนตรี เป็นผู้ออกแบบกิจกรรมและการดำเนินงานของชมรม เพื่อเอามานำเสนอให้กับคณะกรรมการชมรมได้หารือและมีมติข้อตกลงร่วมกันต่อไป โดยแนวคิดของกิจกรรมจะต้องมุ่งเน้นให้คนในชุมชนทุกช่วงวัยได้มีส่วนร่วมกับวัฒนธรรมของชุมชน จากรากฐานของทรัพยากรและประเพณีที่มีการจัดมาอย่างสม่ำเสมอ เช่น งานบุญวันพระใหญ่ และประเพณี 12 เดือน ที่จะต้องทำการศึกษาข้อมูลถึงกิจกรรมของในวันดังกล่าว เพื่อที่จะให้กิจการของชมรมได้มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของชมรมได้อย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- ชาติอาษา พาสีละพลิชฐ์กุล. ทักษะการเป่าแคนขั้นพื้นฐาน. เอกสารประกอบการสอน สาขาวิชาดนตรีพื้นบ้าน วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2564
- ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศคณะสงฆ์ภาค. (2566) . วัดโพธิ์ทองเจริญ. ค้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2566 จาก <https://www.sangha14.org/index.php?url=temple&id=94>
- วรรณพร บุญญาสิทธิ, ฉันทัส เพียรธรรม และเทพธิดา ศิลปะบรรเลง. (2560). พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอร่องทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา. 11(1). 26-38.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนา Soft Skills ให้กับนักศึกษาด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม ปีการศึกษา 2565. (2565). เข้าถึงเมื่อ 2 กรกฎาคม 2566, เข้าถึงได้จาก <https://sdd.snru.ac.th/wp-content/uploads/>
- พระครูภาวนาโพธิวงศ์ สุขโข, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2566
- สนอง คลังพระศรี. แคนวง : ขนาด จำนวน ชนิด ทางเสียง และโน้ตแคน. วารสารที่ทัศนวัฒนธรรม, 2564, 20(2). 168-185.
- โยธิน พลเขต, ความรู้เกี่ยวกับลายพื้นบ้านอีสาน. วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. เข้าถึงเมื่อ 2 กรกฎาคม 2566, เข้าถึงได้จาก http://media.bpi.ac.th/admin/attach/w2/f20180927192142_WbUG9EYvDA.pdf
- องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย. (2562). แผนพัฒนาท้องถิ่น : แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา (พ.ศ. 2561-2565). ค้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2566 จาก <https://plubplachai.go.th/public/list/data/detail/id/1039/menu/1196/page/1/catid/65>